

CULISELE UNUI TITLU CAMILPETRESCIAN

Motto: „Ce ciudat mi se pare să leg, deodată, de viața mea trecută o altă viață, la întretăiere, la o dată anumită.”²

Behind the Scenes of a Camil Petrescu's Title

For Camil Petrescu, a realist novelist who wanted to be authentic by transferring his own life experience and his own feelings to his character, through involuntary memory, the choice of the title could not be accidental, especially because he talks about the importance of finding a good title in an article published at the beginning of his artistic career. A title of Camil Petrescu, from a chapter in *Procust's Bed – One August Afternoon* – convinced us of this idea. Moreover, searching for the reasons why he chooses the word *August* in the wording of the title, we discovered that this month was related to crucial events in the writer's existence. In August he enlisted, received the news about Romania's entry into the First World War, lived in fear before and during the first battle and, a year later, was declared *dead*. The war itself, through its horrors and the physical and mental sufferings of the writer changed him profoundly. If deafness is a burden he doesn't talk about much in his works, his obsessions have been unleashed in his literary works, and some of them are fixed in the fictional universe in August.

In this paper we aimed to demonstrate that August, in the writer imaginary, is correlated with the revelation of death and suffering. Coincidentally or not, August can also be related to the writer's origins, to his relationship with his mother, who, after leaving him in the care of a nurse, promised to return and take him. She communicated with the nurse by letters, but they stopped one day in August. We consider that the revelation of some truths related to the suffering and death of a character through a letter (scenario encountered in many writings of Camil Petrescu) could have had roots in the tumultuous existence of the author. Thus, the meanings of the work extend in the title, giving it documentary value.

Key-words: *title, august, death, suffering, letter, Camil Petrescu, Procust's Bed, One August afternoon, war, mother, character*

La prima vedere, titlul unui capitol din *Patul lui Procust, Într-o după-amiază de august*, pare a fi un indice temporal pentru întâmplarea principală care-i urmează. Pentru anticalofilul și căutătorul permanent al autenticității, Camil Petrescu, cuvântul și semnificația lui nu erau întâmplătoare. Propria lui experiență de viață este oferită cititorului, camuflată într-o existență fictivă pe care o construiește prin memorie involuntară, după cum mărturisește în *Teze și antiteze*:

Să nu descriu decât ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele,

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

² Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, București, Gramar, 2008, p. 91.

ceea ce gândesc eu... Aceasta-i singura realitate pe care o pot povesti... Dar aceasta-i realitatea conștiinței mele, conținutul meu psihologic... Din mine însumi, eu nu pot ieși... Orice aş face eu nu pot descrie decât propriile mele senzații, propriile mele imagini. Eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi...³

Această mărturisire, care dovedește legătura tainică dintre text și viața personală a artistului, precum și titlurile semnificative ale operelor lui Camil Petrescu, trădează faptul că nici titlurile capitolelor probabil că nu-i erau indiferente. În sprijinul ipotezei unei importanțe mărite acordate alegerii titlului de către Camil Petrescu vine publicarea de către acesta a unui articol în revista *Scena*, intitulat „Titlul pieselor de teatru” în iulie 1918, deci cu mult timp înainte de conceperea operelor care l-au consacrat ca scriitor valoros. Pentru că scena a înlocuit versurile între preferințele tinerilor scriitori de la începutul secolului al XX-lea, domeniul literar de predilecție al lui Camil Petrescu este dramaturgia:

[...] cheștiunea titlului va interesa pe toți junii noștri autori dramatici sau dramaturgi în special. [...] Cheștiunea titlului unei piese de teatru nu e un lucru atât de puțin important. [...] Titlul atrage mușterii în prăvălie. Un titlu bun strigă: Înăuntrul! Și trebuie să-i dăm dreptate.⁴

Parafrazându-l pe dramaturgul francez Victorien Sardou, la modă atunci, Camil Petrescu, numind titlurile *firme*, spune că ele „nu trebuie să dezvăluie totul, ci trebuie să lase frâu liber fanteziei, și cuprinsul să fie numai bănuț.”⁵

În plus, comunicarea lunii *august* o singură dată în cadrul capitolului și atunci în formula de titrare poate ascunde semnificații care depășesc rostul de marcare temporală a unor fapte fictive. La întrebarea *De ce în luna august?* răspunsul se construiește printr-o cercetare a legăturilor logice cu viața tumultuoasă a artistului pentru a înțelege și de ce acest indice temporal apare și în alte opere unde este legat de evenimente oarecum asemănătoare.

În primul rând, trebuie cercetat ce se întâmplă în luna august în universul fictiv al operelor sale. În *Patul lui Procust*, Fred Vasilescu descoperă destinul nefericit al unui bărbat pe care lumea cea mică în care trăiește i l-a mai scos în cale. Are revelația descoperirii misterului existenței unui om cu o sensibilitate valoroasă, dar *cenzurată prin moarte*. Descoperirea din după-amiaza de august, în sens general, e a adevărului existenței și al morții ființei cu care ai legături puternice, spirituale și de destin. Ladima, obiectul căutărilor și al descoperirilor lui Fred, se află într-o relație de identitate prin completare spirituală cu acesta, iar descoperirea adevărului precipită destinele în direcția revelării experienței morții, ca într-un *joc de iele*.

Dintr-un alt unghi, existența lui Ladima îl obsedează pe scriitor cu mult timp înainte de apariția romanului *Patul lui Procust* (în 1933), din primul an după Primul Război Mondial când scrie nuvela *Cei care plătesc cu viața* (publicată după al Doilea Război Mondial). Narațiunea la persoana a III-a, pentru Camil Petrescu, cel care prefera persoana I din onestitate, pare o îndepărtare de propriile principii. Cercetând

³ Camil Petrescu, „Noua structură și opera lui Marcel Proust”, în *Teze și antiteze*, București, Minerva, 1971, p. 27.

⁴ Camil Petrescu, „Titlul pieselor de teatru”, în *Publicistică*, vol. I, București, Minerva 1984, p. 31.

⁵ *Idem*.

mărturisirile autorului (referitoare la asemănarea lui cu Ladima), am putea spune că această modalitate de narare ar putea însemna o disociere de propria ipostază de destin pentru a se vedea tot pe sine din afară. Situația pare o reflectare între oglinzi paralele și se potrivește cu cea din opera menționată, în care Ladima află despre soarta actorului Dinu Dorcea rămas, asemeni lui Camil Petrescu, surd în urma experienței războiului. Ladima pare a fi autorul care își analizează cu compătimire imaginea sa în oglindă. Acest Ladima apare și în nuvelele *Mănușile și Moartea pescărușului*. În cea din urmă, într-o zi călduroasă de august, asemeni lui Fred, află povestea sfârșitului de destin al Adinei Dănoiu. Aflat în Deltă, în vizită la Dinu Dănoiu, descoperă că moartea soției acestuia, Adina, nu a fost sinucidere, așa cum i s-a spus inițial, ci o crimă conjugală. La o zi sau două după scurta călătorie (de o zi), dar revelatorie, la Constanța, după întoarcerea la boierul Dinu, ni se comunică, aparent fără relevanță, o dată, 17 august, pe care o leagă justificativ de plecarea altor musafiri ai gazdei sale: „După plecarea doamnei și domnului G, pe la 17 august, [...]” (subl. n). Deci adevărul este aflat cu o zi sau două înainte de 17 august și luna e aleasă pentru a fixa un moment de revelație asupra morții unei ființe care a însemnat ceva pentru Ladima.

Căutând dincolo de cortină, vedem cum magia cărții dispare și ni se arată cum ființele de hârtie, fără jenă, își dau măștile jos arătând păpușarul. Scriitoarea și amica autorului, Sorana Țopa, caută dincolo de cortină. După lectura romanului *Patul lui Procust*, a intuit identitatea păpușarului, i-a descifrat strategiile artistice și i le-a dezvăluit autorului însuși într-o scrisoare pe care i-a trimis-o în 24 martie 1933:

[...] Lăsând la o parte aceste personale aprecieri, Doamna T. își va continua calea dorită, refuzată, așteptată cu sete, dar niciodată întâlnită, și asta din pricină că și-a săpat mormântul în inima autorului în clipa când a înviat în fabulă...

Și dacă i-ar da cuiva în gând să caute acolo, ce-ar găsi? Ar găsi pe autor, care e Fred, care e Ladima, care e Dna T. și la fund, la fund de tot, un om ce-și spune poate cu melancolie:

„Poor Camil, pe tine cine te va căuta? [...]”⁶

După cum consemnează Florica Ichim, în introducerea la colecția de proze scurte camilpetresciene ordonate sub titlul *Scrisorile doamnei T*, la observația adresată autorului de Sorana Țopa, acesta i-a răspuns enigmatic: *Poate!*⁷ Conversația epistolară, având caracter personal, poate reflecta un adevăr comunicat cu sinceritate. Adevărul poate fi întărit dacă autorul îl face cunoscut și publicului larg, așa cum se întâmplă într-un interviu publicat în *România literară*, în 4 februarie 1933, cu puțin timp înainte de publicarea romanului *Patul lui Procust*. Chiar dacă scriitorul vrea să dea de înțeles că o identitate perfectă între personaje și anumite persoane (între care și el) nu există, o inspirație din propria existență în construirea personajelor Fred și Ladima este subînțeleasă:

– Unii dintre lectori continuă să creadă într-o identitate a d-tale cu Ștefan Gheorghidiu.

– Atunci o să fie foarte încurcați viitorii mei cititori cu astfel de veleități, pentru

⁶ ***, *Scrisori către Camil Petrescu*, vol II, ediție îngrijită de Florica Ichim, București, Minerva, 1981, p. 297.

⁷ Florica Ichim, „Sincer până la confesiune”, în Camil Petrescu, *Scrisorile Doamnei T*, București, Allfa, 1998, p. XI.

că în noul roman sunt două personaje, principale, total diferite între ele și care, cu toate acestea, rând pe rând, ar putea fi socotite ca oglindind personalitatea autorului.⁸

Ziua de răscruce dintre cele două nopți din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, e una din luna august, chiar dacă nu este marcată explicit. Istoria consemnează ca dată a intrării României în Primul Război Mondial ziua de 14 august, după calendarul vechi sau 27 august, după cel nou, în 1916. Camil Petrescu nu menționează data în roman, dar scrie că Ștefan Gheorghidiu, trecând prin Cheile Dâmbovicioarei cu colonelul, află că a doua zi era ziua unui camarad, Marin Dumitru, zi pentru care se pregătea o mică petrecere.⁹ Seara primește vestea intrării României în război și a mobilizării militare iminente, iar a doua zi Ștefan Gheorghidiu participă la o discuție aparent banală cu camarazii săi și află de la unul din ei că era ziua onomastică a soției și ficei sale: „– Sfânta Marie azi, ziua nevesti-mi și a fetei.”¹⁰ Sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului se sărbătorește pe 28 august, după calendarul ortodox pe stil vechi și pe 15 august după calendarul ortodox pe stil nou sau după cel catolic. Schimbarea calendarului s-a produs ulterior faptelor evocate în roman, în 1919, deci în 15 august 1916 nu era această sărbătoare, autorul luându-se după calendarul schimbat în momentul creării romanului. Știm că scriitorul a fost botezat în cultul ortodox, la Biserica Oboru Nou din București, la 24 aprilie/7 mai 1894¹¹, iar după schimbarea calendarului aceasta nu a rămas pe stil vechi, deci era creștin ortodox pe stil nou (se afla în parohia acestei biserici), intenția acestuia probabil că a fost să respecte calendarul ortodox, însă, din greșală, nu se ia după cel vechi, care ar arăta realitatea faptelor evocate în roman. Încurcarea în date și calendare se mai întâlnește în acest roman¹² afectând pretenția autorului de autenticitate (*sic!*), dar nu contrazice ipoteza fixării în luna august a unui moment crucial nu doar pe plan istoric, ci și afectiv. Ce însemna acea zi de răscruce din luna august pentru Ștefan Gheorghidiu? Era momentul de revelație asupra existenței sale în raport cu jumătatea sa, Ela. Gheorghidiu crede că uniunea cu femeia iubită nu se poate desface fără suferință și discută premonitoriu cu Orișan despre aceasta, în finalul conflictului de la popotă. Pe fondul aflării adevărului, stare amplificată și de frustrarea dată de neputința de a-și face singur dreptate ucigându-i pe amorezi, Ștefan Gheorghidiu află vestea cea mare, a posibilei morți iminente pe front. Salutul militaresc și golit de sens prin căderea în convențional, *Să trăiți!*, capătă importanță de binecuvântare în acea zi de august. Șocul acelei zile de august marchează o etapă de tranziție în mutilarea sufletească. Luna august este corelată iar nefast, cu moartea, cu suferința și, într-o anumită măsură, cu femeia.

Întâmplările din cartea a doua a *Ultimei nopți de dragoste...*, fiind inspirate

⁸ Apud Florica Ichim, „Camil Petrescu – par lui-même”, în Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, ed. cit., p. X.

⁹ Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, București, Gramar, 2008, p. 144.

¹⁰ *Ibidem*, p. 168.

¹¹ Florica Ichim, „Tabel cronologic”, în Camil Petrescu, *Teatru*, București, Gramar 2007, p. 363.

¹² În comunicarea unor date după ambele calendare, nu în notele de subsol, ci în formulările personajului narator care nu avea cum să știe de schimbare în 1916 întrucât narațiunea era simultană, nu ulterioară cum e în evocări.

din experiența de front a autorului, după cum mărturisea el însuși, au o rădăcină comună cu poeziile apărute sub titlul *Ciclul morții*, în 1921 (fragmentar în revista *Sburătorul*) și în 1923 în volum, iar luna august, în care autorul a cunoscut războiul trăindu-l în linia întâi, a rămas întipărită în subconștientul creator. Poeziile din volum par a evoca evenimentele în ordine cronologică: pregătirea de luptă (*Marș greu*), așteptarea momentului (*Repaosul*), prima luptă (*Versuri pentru ziua de atac*), celelalte bătălii (poemele următoarele). Un motiv literar, justificat de ipostaza de expectativă a individului într-o noapte în aer liber, este luna, folosit în *Repaosul*. Nu este o lună obișnuită, este luna plină din 14 august 1916¹³, singura lună plină pe care o putea vedea în august. Un an mai târziu, la 1 august, acasă era declarat *mort*, în realitate căzuse prizonier (deci nu avea cum să stea cu arma în mână, așa cum apare în poezie). Luna plină, *argintie*, era într-o seară „ireală de august”¹⁴ care anunța liniștea de dinaintea furtunii.

Din informațiile despre experiența trăită de Camil Petrescu pe front, se decantează unele importante și fixate în luna august. La 1 august 1916, tânărul student se înrolează, cu gradul de sublocotenent, dar pentru patriotismul și bravura sa va plăti un preț scump, devastator din punct de vedere psihic și fizic: „Fusesse rănit grav pentru a treia oară. Această experiență, de care-și va aminti nu fără crispare și revoltă, l-a traumatizat prematur și memoria sa a conservat imagini sumbre, de coșmar.”¹⁵ Un an mai târziu, la sfârșitul lui iulie, luptă la Oituz, unde este luat prizonier și este declarat apoi *mort*.¹⁶ Octavian Pană, prietenul și camaradul pe front al lui Camil Petrescu, îi dădea această veste cumplită lui Gelu Pastia, într-o scrisoare în care menționează și dovada care-l îndreptăța să facă acest lucru:

„Acum, dragă Gelule, și ce părere de rău încerc c-a trebuit ca în această scrisoare banală să-ți vorbesc de unul din cei mai buni, dacă nu cel mai bun prieten, în orice caz sufletul cel mai frumos, mai deschis și mai entuziast, prietenul tău care nu mai este de mult printre noi: Camil Petrescu. S-a stins într-o noapte întunecoasă, în focul ucigător al tunurilor și focurilor de mitralieră. [...] Ordinul de zi cu nr. 560, din 1 august 1917, extras din registrul regimentului 16 infanterie, prevedea ștergerea din evidență a treisprezece ofițeri, *morți* în luptele de la 26-30 iulie 1917. La nr. 5 figurează Camil Petrescu. [...]”¹⁷ (subl. n).

A rămas mort pentru lumea de acasă aproape un an. În 1918, pe 10 aprilie, se întoarce după ce a stat închis într-un lagăr unguresc, dar anularea actului de deces i-a dat bătăi de cap.¹⁸ Faptul în sine, încercarea de a anula propriul act de deces, nu poate să nu lase urmări în viața afectivă a scriitorului așa cum nu va putea uita nici ce comunică acest act, faptul că el însuși a fost declarat mort în luna august. Experiența războiului sigur l-a mutilat sufletește (așa cum a încercat să demonstreze în *Ultima noapte...*), de ce ar uita ziua sau măcar luna în care a început coșmarul? Deci luna august îi amintea artistului de moartea sa pe care a trăit-o anticipat și benevol (el a

¹³ Efemeridele acelei zile arată că Soarele, aflat la 20°51'10" în Leu, era în opoziție cu Luna, aflată la 27°50' în Vărsător, cf. https://www.astro.com/swiseph/ae/1900/ae_1916.pdf.

¹⁴ Camil Petrescu, *Versuri*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957, p. 22.

¹⁵ Liviu Călin, *Camil Petrescu între oglinzi paralele*, București, Eminescu, 1976, p. 16.

¹⁶ Liviu Călin, *op. cit.*, pp. 15 – 16.

¹⁷ *Apud* Liviu Călin, *op. cit.*, p. 18.

¹⁸ Florica Ichim, „Tabel cronologic”, în Camil Petrescu, *Teatru*, ed.cit., p. 363.

cerut înrolarea) și pe care a trăit-o sub aspect social, când a aflat că figurează ca *decedat* în documentele statului deși era viu.

Un moment fast petrecut în 1919, tot în luna august, moment despre care a scris un articol în revista „Banatul”, este primirea glorioasă a trupelor române în Timișoara, marcând oficial încheierea luptelor de întregire națională. Pentru Camil Petrescu evenimentul trebuie să fi fost trăit cu intensitate întrucât îl percepe ca pe un moment de răsturnări de situații, de data aceasta, benefic, în sensul unei reconstrucții sociale și culturale, lucru care se observă în modul cum intitulează acest articol: „Începe o eră nouă”. Însă optimismul său a fost spulberat curând de un mariaj distrus prin moarte, de eșecul personal în plan politic, de sărăcie etc.:

[...] e încheierea de o impresionantă elocvență a unei întregi epopei, de două mii de ani. Dar cuvintele sunt prea slabe, prea des întrebuințate, de acum banalizate, ca să exprime acest adevăr în toată măreția și imensa lui simplitate. [...] Sfârșită perioada luptelor de întregire națională, trebuie să începem lupta pentru a fixa locul nostru în istoria culturii și civilizațiunii omenеști. [...] De la un rol pasiv trecem la unul activ.”¹⁹

O altă explicație a corelării lunii august cu suferința și moartea poate fi o ipoteză verificabilă sau o coincidență ca o ironie a sorții, totul depinzând de gradul de cunoaștere a adevărului despre trecutul său încă din tinerețe. Această explicație vine să întărească relația simbolică luna august – suferință – moarte – femeie și să o completeze cu un element concret – scrisoarea – care să intermedieze la nivelul comunicării. Din discuții purtate cu Camil Petrescu, Liviu Călin află că scriitorul era orfan și că fusese crescut de familia Popescu din cartierul bucureștean Obor. Absența părinților biologici și răceala celor așa-ziși adoptivi a consumat nervos firea copilului care, deși ar fi vrut (dar, din stânjenire, nici nu întreba), nu primea răspunsuri referitoare la diferența de nume față de ceilalți membri ai familiei. Îl chema Petrescu, după numele părinților biologici, deși părea să fi rezultat dintr-o relație clandestină a mamei, cu un ofițer, Constantin Gheorghiu. Mama, Ana Petrescu (născută Keller/Cheller), tânără văduvă și cu un copil pe moarte acasă, îl lasă la trei zile de la naștere, în grija noii familii cu promisiunea că va fi temporar. Trimite aproape lunar scrisori și bani. Cu puțin timp înainte de a muri, Tudor Popescu îi înmânează scrisorile, dar cu adresa ruptă. Scrisorile încetează să mai apară în luna august:

Cu puțin înaintea morții lui, Tudor Popescu mi-a dat scrisorile sale, care își aveau adresa distrusă pentru cazul când îmi vor cădea în mână. Tot timpul le-a fost teamă, lui și nevestei lui, că «după ce m-au crescut» să nu vie din nou autoarea scrisorilor să-și reia copilul... [...] Nu s-au mai primit nici alte știri decât scrisorile și nici banii necesari, douăzeci și patru de lei lunar. [...] Sunt zece scrisori, de la 26 april la 27 august 1894... Și pe urmă nimic, ca și când ar fi murit, ca și când ar fi plecat pe alt continent.”²⁰

Tatăl său adoptiv îi înmânează scrisorile foarte târziu, în 1944, când scriitorul avea 50 de ani²¹, deci după apariția operelor care l-au consacrat și în care luna august

¹⁹ Camil Petrescu, „Începe o nouă eră”, în *Trei primăveri*, Timișoara, Facla, 1975, p. 208.

²⁰ Liviu Călin, *op. cit.*, pp. 6 – 7.

²¹ Florica Ichim, „Tabel cronologic”, *ed. cit.*, p. 361.

poate avea semnificații speciale. Totuși, scrisoarea este un motiv literar camilpetrescian des întâlnit și, uneori, în contextul unui eveniment petrecut în luna august. Fred Vasilescu, de exemplu, află despre existența tragică a lui Ladima, *într-o după-amiază de august*, din scrisorile acestuia adresate Emiliei Răchitaru. Nu în luna august, doamna T comunică prin scrisori cu autorul (prezent în operă, în notele de subsol) ? În *Jocul ielelor*, scrisoarea e compromițătoare, aducătoare de moarte sau distrugătoare de destin și e trimisă de o femeie. Maria Sinești, proaspăt căsătorită cu ministrul de justiție, îi dezvăluie amantului, Gelu Ruscanu, adevărul despre uciderea unei bătrâne bogate de către soțul ei, Saru Sinești. Amantul amenință cu publicarea, deși au trecut ani mulți de la primirea dovezii. Dintr-o știre dată de Penciulescu aflăm că dna Lecaillaux, soția ministrului de justiție francez, își ucide amantul, directorul ziarului „Le Siècle”, după ce trimisese la redacție, scrisori compromițătoare pentru demnitar. Nora, femeia pentru care tatăl lui Gelu se sinucide, se plânge că are un rol prea banal, care o face să renunțe la actorie, acela de a aduce o scrisoare.

În galeria femeilor a căror participare la conflictul operei a fost mijlocită de o scrisoare, Nora din *Jocul ielelor* și Emilia din *Patul lui Procust*, ca mesagere ale veștilor tulburătoare despre existența sau moartea unor bărbați, sunt femeile fatale scutite de efectele scrisorilor, adică de suferință, pentru că sunt incapabile de profunzime afectivă și intelectuală. Se poate intui un scenariu arhetipal camilpetrescian: *într-o zi de august femeia aduce autorului scrisoarea revelatorie*. Acest scenariu se găsește și în existența lui Camil Petrescu, în frustrarea așteptării unei vești de la mama sa care a ieșit complet din viața lui pe 27 august 1894, când a trimis cea din urmă scrisoare.

Constant Ionescu, colegul de bancă al lui Camil Petrescu în perioada studiilor la Liceul „Sfântul Sava” din București, prieten permanent după aceea, își amintește că în 1913 scriitorul îi descrie *drama nașterii sale*. Camil Petrescu știa că era orfan (informație care se reflectă și într-un vers din poezia *Mărturisire*, scrisă în clasa a VII-a, pentru el: „Eu sunt orfan și am o crudă soartă”²²), credea că mama îi murise când avea 3 ani și că provenea dintr-o relație extraconjugală. În împrejurările primei căsătorii, scriitorul îi face dezvăluiri care completează cele spuse atunci. Acum cunoștea numele părinților și statutul lor social și era revoltat de comportamentul tatălui său biologic care nu și-a asumat responsabilitatea față de el.²³ Dacă aflase de corespondența purtată de mama sa cu doica (chiar și fără să o citească), folosirea scrisorii ca motiv literar corelat cu semnificațiile personale date unei zile de august ar fi consolidat ideea existenței unei prejudecăți a artistului motivată încă din copilărie sau adolescență. În lipsa unor dovezi clare, motivarea prin legătura cu experiența războiului rămâne cea plauzibilă.

Titlul *Într-o după-amiază de august* poartă mesaje implicite, semnale de alarmă care să atragă atenția asupra vieții sale greu încercate. Introduce cititorul în universul fictiv oferind o ancoră temporală, dar, pentru cei care vor să cunoască omul din spatele măștilor, oferă un răspuns care constă în reflectarea acolo a unor evenimente cruciale din existența autorului petrecute la o dată care capătă valoare aparte. Subscriem la observațiile făcute de Lăcrămioara Petrescu referitoare la titlurile operelor lui Camil Petrescu în privința forței lor de convingere a cititorului și asupra

²² Apud Constant Ionescu, *Camil Petrescu. Amintiri și comentarii*, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 19.

²³ *Ibidem*, pp. 29 – 33.

invitației subtile la căutarea în profunzimi:

Ca și incipitul propriu-zis, titlul este dător de ton, indicator de tonalitate, atmosferă, dispoziție narativă. El este, anost ori incitant, întotdeauna un *pari* pe care autorul îl lansează în necunoscut, o provocare adresată partenerului de comunicare, destinatarului, cititorului.

Uneori, titlul relevă straturi ascunse ale operei, aluvionate în procesul creator.²⁴

Dacă în cuprinsul operei autorul își ascunde vocea în cea a personajului/personajelor care narează la persoana I, în titlu sau note de subsol vorbește direct, grație caracteristicilor paratextului. Titlul capitolului din *Patul lui Procust* păstrează o urmă din existența tumultuoasă a artistului (pe care ne-o împărtășește complice), dovedind o funcție documentară.

Concluzii

Pentru Camil Petrescu, romancier realist care voia să fie autentic transferând personajului propria experiență de viață, propriile trăiri, prin memorie involuntară, alegerea titlului nu putea fi întâmplătoare, mai ales că despre importanța unui titlu bun vorbește într-un articol publicat la începutul carierei sale artistice. Un titlu camilpetrescian, al unui capitol din *Patul lui Procust – Într-o după-amiază de august*, ne-a convins de acest lucru. Mai mult, cercetând motivele pentru care alege cuvântul *august* în formularea titlului, am descoperit că această lună era legată de evenimente cruciale din existența artistului. În luna august s-a înrolat, a primit vestea intrării României în Primul Război Mondial, a trăit spaima de dinaintea și din timpul primei bătălii și, un an mai târziu, a fost declarat *decedat*. Războiul în sine, prin ororile sale și prin suferințele fizice și psihice ale scriitorului l-au schimbat profund. Dacă surzenia este o povară despre care nu prea vorbește în opere, obsesiile sale au fost defulate în operele sale literare și unele dintre ele sunt fixate în universul fictiv în luna august.

În această lucrare am urmărit să demonstrăm că luna august, în imaginarul camilpetrescian, este corelată cu revelarea morții și a suferinței. Coincidență sau nu, luna august mai poate fi legată și de originile scriitorului, de relația cu mama, care, după ce l-a lăsat în grija unei doici, a promis că se va întoarce și-l va lua, dar nu a făcut-o. Ea a comunicat cu doica prin scrisori, dar acestea au încetat într-o zi de august. Considerăm că și revelarea unor adevăruri legate de suferința și moartea unui personaj prin intermediul unei scrisori poate chiar aduce de femei (scenariu întâlnit în multe scrieri camilpetresciene) ar fi putut avea rădăcini în existența autorului. Astfel, semnificațiile operei se extind în titlu, dându-i valoare documentară.

²⁴ Lăcrămioara Petrescu, *Poetica personajului în romanul lui Camil Petrescu*, Iași, Junimea, 2000, p. 141.

BIBLIOGRAFIE

- ***, *Scrisori către Camil Petrescu*, vol II, ediție îngrijită de Florica Ichim, București, Minerva, 1981.
- Călin, Liviu, *Camil Petrescu între oglinzi paralele*, București, Eminescu, 1976.
- Ichim, Florica, „Camil Petrescu – par lui-même”, în Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, București, Gramar, 2008.
- Ichim, Florica, „Sincer până la confesiune”, în Camil Petrescu, *Scrisorile Doamnei T*, București, Allfa, 1998.
- Ichim, Florica, „Tabel cronologic”, în Camil Petrescu, *Teatru*, București, Gramar, 2007.
- Ionescu, Constant, *Camil Petrescu. Amintiri și comentarii*, București, Editura pentru Literatură, 1963.
- Petrescu, Camil, „Începe o nouă eră”, în *Trei primăveri*, Timișoara, Facla, 1975.
- Petrescu, Camil, „Noua structură și opera lui Marcel Proust”, în *Teze și antiteze*, București, Minerva, 1971.
- Petrescu, Camil, „Titlul pieselor de teatru”, în *Publicistică*, vol. I, București, Minerva, 1984.
- Petrescu, Camil, *Patul lui Procust*, București, Gramar, 2008.
- Petrescu, Camil, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, București, Gramar, 2008.
- Petrescu, Camil, *Versuri*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957.
- Petrescu, Lăcrămioara, *Poetica personajului în romanul lui Camil Petrescu*, Iași, Junimea, 2000.